

Latvijas Dabas fonda 2004. gada darbības pārskats

Satura rādītājs

<i>Ievads</i>	2
<i>Avotaino purva biotopu inventarizācija un izvērtējums Latvijā</i>	4
<i>Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Baltezera purvs”</i>	5
<i>Dabas lieguma “Gaviezes āmuļi” dabas aizsardzības plāna izstrādāšana</i>	5
<i>Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Lielupes grīvas pļavas”</i>	6
<i>Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas parkam “Numernes valnis”</i>	7
<i>Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Sakas grīņi”</i>	8
<i>Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Virguļicas meži”</i>	8
<i>“Engures ezera dabas parka dabas aizsardzības plāna ieviešana”</i>	9
<i>ES nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju NATURA 2000 finansēšanas aprēķinu sagatavošana</i>	10
<i>Mārupītes dabas kompleksa izpēte un ieteikumu izstrāde potenciālā parka turpmākai apsaimniekošanai</i>	11
<i>Mežu inventarizācija</i>	12
<i>Palieņu pļavu atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem</i>	13
<i>Pļavu un lauksaimniecības zemju sugu un biotopu monitorings</i>	14
<i>Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā</i>	14
<i>Purvu biotopu un sugu monitorings</i>	16
<i>Ziemeļgaujas ielejas aizsardzība un apsaimniekošana</i>	16
<i>Ziemeļu upespērlenes aizsardzības programma</i>	17

Piecpadsmītais

Trešā Latvijas Dabas fonda pārskata iznākšana sakrīt ar tā dibināšanas 15. gadadienu. Tieši tik gadu jau aizvadīts kopš tās 1990. gada 4. janvāra dienas, kad Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātē sapulcējās 12 biologi, kas vēlējās izveidot jaunu sabiedrisko organizāciju. Ideja bija dibināt neatkarīgu fondu, kurš piesaistītu līdzekļus retu sugu un izzūdošu biotopu saglabāšanai. Fondam deva Gandra fonda vārdu. Vēlāk tas pārtapa par Fondu Latvijas dabai, bet nedaudz vēlāk jau par Latvijas Dabas fondu.

Fonda darbības sākumu iezīmē liela interese par dažādu sugu un biotopu izpēti. Šādus inventarizācijas projektus pamazām nomainīja gan aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanas plānu, gan sugu un biotopu aizsardzības plānu izstrāde, kā arī darbs gan pie aizsargājamo teritoriju veidošanas, gan ekoloģiskā tīkla izstrādāšanas.

Atskats uz aizvadītajiem 15 gadiem rosināja visus šais gados īstenotos projektus sagrupēt piecpadsmī galvenajos darbības virzienos. Šie virzieni un nozīmīgākie projekti kopumā iezīmē tendenci no izpētes uz darbības plānošanu un tālāk uz šo plānu ieviešanu dzīvē. Projektus grupējot izveidojās jauks mūsu darbības trejlapis ar pieciem projektiem vai darbības virzieniem katrā. Gluži vai trešajam gada pārskatam par godu.

Ekosistēmas

1. **Kāpas.** Kāpu veģetācijas pētījumi ir viens no projektiem, kas iezīmē fonda darbības sākumu. Tie ir kāpu veģetācijas pētījumi, kāpu izpēte Jūrmalā. Vēlāk top kāpu biotopu dabas aizsardzības plāns. Vairākus gadus turpinās piekrastes monitorings. Visu šo projektu iniciatore ir viena no fonda dibinātājām Brigita Laime.

2. **Purvi.** Purvu aizsardzības projekti aizsākās ar to inventarizāciju visā Latvijā kopš 1995. gada Māras Pakalnes vadībā. Apsēkti visi lielākie purvu kompleksi, īpaši pētīti kaļķainie zāļu purvu un avotu purvi. Inventarizāciju, veģetācijas, hidroloģiskā režīma un purvu veidošanās vēstures pētījumu rezultāti iekļauti purva biotopu dabas aizsardzības plānā, kuru patlaban īsteno ar LIFE fonda finansējumu.

3. **Meži.** Kopš 1997. gada fondā aizvien nopietnāk pievēršas meža biotopu inventarizācijai, izstrādājot ekoloģiskās inventarizācijas metodiku un veidojot mikroliegumus. Vēlāk meža eksperti apgūst dabisko meža biotopu inventarizācijas metodiku, pielāgo to Latvijai, iekļaujas meža ekologu sagatavošanās procesā, kā arī pārbauda viņu darba rezultātus.

4. **Lauksaimniecības biotopi.** Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana agroainavā sākās 1995. gadā. Šī projekta pieredze un metodika bija nopietns ieguldījums, izstrādājot lauksaimniecības zemju monitoringu nacionālās bioloģiskās daudzveidības monitoringa programmas ietvaros, sagatavojot monitoringa rokasgrāmatu un apmācot ekspertus monitoringa paplašināšanai.

5. **Pļavas.** Pļavu inventarizācija Abavas ielejā sākās 1998. gadā, turpinoties ar visu Latviju aptverošo pļavu apsekošanas projektu (2000. – 2002. gads). Projekta rezultātus Lauku atbalsta dienests izmanto, lai Lauku attīstības plāna ietvaros atbalstītu bioloģiski vērtīgo pļavu apsaimniekošanu. Ietverot 16 īpaši aizsargājamas palieņu pļavu teritorijas, tikko, 2004. gada beigās, iesāktajā LIFE finansētajā projektā izstrādā šo pļavu kompleksu dabas aizsardzības plānus un atjauno aizaugušās palieņu pļavu platības.

Aizsargājamās teritorijas

6. **Ķemeri.** Plašas Ķemeru apkaimes dabas vērtību izpēte sākās 1991. gadā. Tās rezultātus izmantoja, lai izstrādātu priekšlikumus jauna nacionālā parka izveidošanai. Par projekta noslēgumu jāuzskata 1997. gads, kad izveidoja Ķemeru nacionālo parku.

7. **Engure.** Šeit sekmēti gan biotehniskie pasākumi, gan lieguma pārveidošana par dabas parku, bet izstrādātais Engures ezera dabas aizsardzības plāns ir viens no veiksmīgākajiem. Arī tāpēc, ka tūlīt pēc tā pabeigšanas sākās plāna ieviešana, saņemot vienu no pirmajiem LIFE-Nature finansējumiem Latvijā. Ingas Račinskas un Roberta Šiliņa lietpratīgi vadīts 2004. gadā projekts sekmīgi noslēdzies.

8. **Ādaži.** Pilnīgi jauna pieredze apgūta, sadarbojoties ar Aizsardzības ministriju un Nacionālo Bruņoto spēku štābu, sākot ar 1998. gadu pētot Ādažu poligonu – bioloģiem gandrīz nezināmu

vietu. Izpētei sekoja dabas aizsardzības plāna izstrāde gan visam poligonam, gan tajā iekļautajam dabas liegumam „Lieluikas un Mazuikas ezers”.

9. Ziemeļgauja. Ilgi lolota iecere par aizsargājamās teritorijas izveidošanu, kas īstenojās 2004. gadā, kad nodibināja aizsargājamo ainavu apvidu. Šeit apsekotas pļavas, reto sugu atradnes, medņu riesti. Izstrādāti priekšlikumi biotopu apsaimniekošanai un atjaunošanai. Tagad saņemts LIFE finansējums dabas aizsardzības pasākumu ieviešanai.

10. Abava. Abavas ielejas plānošanā LDF iesaistījās jau 1998. gadā. LDF eksperti konsultēja Abavas ielejas attīstības plāna izstrādāšanu, rīkoja seminārus. Pļavu inventarizācijai sekoja pļavu monitorings gan apsaimniekotās, gan aizaugošās, gan tikko atjaunotās pļavās. Bet pļavu atjaunošana un apsaimniekošana turpinājās 2002. un 2003. gadā, kad izveidota pļavu taka „Drubazas”, sekmēta ganīšana, iegādājoties mājlopus un atbalstot ganību aploku izveidošanu. Veicināta Abavas ielejas attīstības centra ARDIC izveidošana.

Dabas aizsardzības plānošana

11. Aizsargājamās sugas. Tā ir raiba lappuse fonda vēsturē. Jāsāk ar zīmīgākajiem projektiem: „Gandrs” – atrodas saraksta sākumā starp pirmajiem un to vadīja viens no fonda dibinātājiem Māris Strazds. Zivjudzenītis (gan kopā ar ūdensstrazdu) – kā fonda talismanam veltīts projekts aizzibēja tikpat ātri kā izpētes objekts. Ziemeļu upespērlene toties sarakstā turas kopš 2001. gada un ir labs piemērs, kā izpētes projektu nomainījusi sugas aizsardzības plāna izstrādāšana, to savukārt – ieviešana, līdz gatava jau jauna plāna versija un sācies darbs pie tās īstenošanas. Sugu saraksts iznāk garš sākot ar alatu, vīngliemezi, turpinot ar dzeņiem, griezi, sikspārņiem un noslēdzoties ar vilku. Izstrādāti sugu aizsardzības plāni dzeltenajai dzegužkurpītei un 2005. gada augam meža silpurenei. Daudzus gadus notiek reto un aizsargājamo sugu inventarizācija un kartēšana dažādos Latvijas rajonos, papildinot Vides aģentūras datu banku. Tagad tā noslēdzas ar mikroliegumu veidošanu sugu aizsardzībai.

12. Dabas aizsardzības plāni. Kad 1996. gadā sākās dabas aizsardzības plānu izstrāde, LDF vēl tikai apguva pieredzi, tapa pirmie varianti plāna struktūrai, mācījās plāna veidotāji. Tagad katru gadu izstrādājam vairākus dabas aizsardzības plānus gan sadarbojoties ar Vides ministriju, gan mežsaimniecībām, gan pašvaldībām.

13. CORINE biotopi. Eiropas mēroga koordinētas informācijas sistēmas izveide (1995. – 1997.) aptvēra visu Latviju. Tika noskaidrota CORINE biotopu sastopamība Latvijā, apsekotas daudzas teritorijas, kurām noteikta loma šo biotopu saglabāšanā. Izveidota apjomīga datu bāze.

14. ECONET. Ekoloģiskā tīkla ECONET veidošanā (2000, – 2002.) nācās apgūt jaunu pieredzi un metodes, sadarboties ar kaimiņvalstu speciālistiem vienota ekoloģiskā tīkla izveidošanai Austrumeiropā.

15. EMERALD/NATURA. Ieviešot sugu un biotopu direktīvu, sagatavots Latvijas biotopu klasifikators, izdota „Biotopu rokasgrāmata”, pēc kuras var noteikt Eiropas nozīmes biotopus Latvijā. Apsekotas visas īpaši aizsargājamās teritorijas, lai izvērtētu to atbilstību NATURA 2000 teritoriju izveidošanas kritērijiem, kā arī daudzas citas bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgas teritorijas, kuras tagad iekļautas starp aizsargājamajām, kā arī oficiālajā Latvijas priekšlikumā Eiropas nozīmes dabas aizsardzības teritoriju tīkla paplašināšanai.

Šis apjomīgais darbs nebūtu iespējams bez ārvalstu palīdzības un sadarbības partneriem šeit Latvijā un ārzemēs. Pateicamies Dānijas, Norvēģijas, Nīderlandes, Zviedrijas, Vācijas, Somijas valdībām, nevalstiskajām organizācijām un konsultāciju sniegšanas uzņēmumiem. Īpašs paldies LR Vides, Zemkopības un Aizsardzības ministrijām, Dabas aizsardzības pārvaldei un Vides aizsardzības fondam par ilgstošo atbalstu un sapratni.

Aizvadītais 2004. gads bijis bagāts ar fonda pašreizējai darbībai raksturīgiem projektiem. Turpinājās mežu inventarizācija, sāka Mārupītes ielejas izpēte Rīgā. Intensīvi strādāts pie vairākiem dabas aizsardzības plāniem. Bet apjoma ziņā lielākie bija šādu plānu ieviešanas projekti, kurus finansē no Eiropas Savienības LIFE- *Nature* līdzekļiem.

Ivars Kabucis

Avotaino purva biotopu inventarizācija un izvērtējums Latvijā

Norises laiks: 2003. gada 1. decembris – 2004. gada 30. novembris

Finansētājs: Wetlands International

Norises vieta: Avoti un avotaini purvi Latvijas teritorijā

Vadītāja: Dr. biol. Māra Pakalne

Projekta mērķis bija aizsargājamo avotu un avotaino purva biotopu izpēte Latvijā

Projekta pasākumi:

- Avotu un avotaino purvu stāvokļa izvērtējums Latvijā;
- Avotaino purva biotopu izpēte;
- Aizsargājamo avotu un avotaino purvu izplatības karšu izveide;
- Rekomendāciju sagatavošana avotu un avotaino purva biotopu aizsardzībai un apsaimniekošanai;
- Informatīva bukleta izdošana.

Projekta izstādes gaitā apkopota esošā informācija par aizsargājamajiem avotu un avotaino purvu biotopiem, izveidotas aizsargājamo avotu un avotaino purva biotopu izplatības kartes Latvijā. Ekspedīciju laikā apsektas 37 vietas, no kurām nozīmīgākās bija Gaujas, Ķemeru un Slīteres nacionālajos parkos, Abavas ielejas dabas parkā, dabas liegumos, piemēram, Baltajā purvā, kā arī ārpus aizsargājamām dabas teritorijām, piemēram, pie Sāruma ezera.

Apsektajās vietās konstatēti sekojoši Latvijas aizsargājami avotu un avotaino purvu biotopi:

- minerālvielām bagāti avoti un avotu purvi;
- avoti, kas veido avotkaļķus;
- avoksnāji ap sēravotiem;
- kaļķaini purvi ar Devela grīslī *Carex davalliana*;
- kaļķaini purvi ar rūsgano melnceri *Schoenus ferrugineus*;
- kaļķaini purvi ar dižo aslapi *Cladium mariscus*.

Pētījumi liecina, ka avoksnāji un avotaini purvi pieder pie retākajiem purva biotopiem Latvijā. Tajos sastop šiem biotopiem īpaši pielāgojušās augu sugas. Konstatēts, ka pētītajās vietās, avoti var izplūst gan kādā atsevišķā vietā, gan arī veidot vairāku avotu joslu, piemēram, upju ielejās, veicinot nogāžu pārpurvošanos. Avoksnāji konstatēti gan zāļu purvos, gan ap avotu iztekām mežā, retāk pārejas purvos, bet atsevišķos gadījumos arī augstajos purvos. Avoksnāji var aizņemt gan pavisam nelielu platību, gan arī veidot plašākas purvainas vietas, kur zāļu purvi mijas ar avoksnājiem un ūdens tecēm.

Avotos un avotainos purvos konstatētas Latvijā aizsargājamās ziedaugu sugas, piemēram, Sibīrijas mēlziede *Ligularia sibirica*, dzeltenā akmeņlauzīte *Saxifraga hirculus*, purvāja vienlape *Malaxis monophyllos*, purva dzeguzene *Epipactis palustris*, stāvlapu dzegužpirkstīte *Dactylorhiza incarnata*, rūsganā melncere *Schoenus ferrugineus*, Devela grīslis *Carex davalliana*, dižā aslape *Cladium mariscus* un sūnas – spurainā dzīparene *Paludella squarrosa*, tūbainā bārkstlape *Trichocolea tomentella*, Blandova purv spalve *Helodium blandowii*, Veigela samtīte *Bryum weigelii*.

2004. gadā netālu no Gaujas Nacionālā parka atrasta Ziemas svertija *Swertia perennis*. Tā ir ļoti reta suga Latvijā un pēdējos 50 gadus Latvijā nav bijusi konstatēta. Turpat aug arī otra Latvijā aizsargājama augu suga – Sibīrijas mēlziede *Ligularia sibirica*.

Nereti avotainie purvi ir apdraudēti, jo laika gaitā aizaug ar krūmiem. Tie ir arī jutīgi pret hidroloģiskā režīma izmaiņām un cilvēka radītajām ietekmēm, piemēram, izbradāšanu.

Projekta noslēgumā izdots buklets latviešu un angļu valodā par aizsargājamajiem avotu, avoksnāju un avotaino purvu biotopiem Latvijā.

Māra Pakalne

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam “Baltezera purvs”

Norises laiks: 2004. gada maijs – decembris

Finansētājs: VAS “Latvijas Valsts meži” Dienvidkurzemes mežsaimniecība

Norises vieta: Saldus rajona Brocēnu pilsētas lauku teritorija

Vadītāja: Ivars Kabucis

Dabas liegums “Baltezera purvs” izveidots 2004. gadā 228 ha platībā, lai aizsargātu dabas un ainaviskās vērtības Baltezerā, Baltezera purvā un to apkaimē. Lieguma dabas aizsardzības plāns izstrādāts turpmākajiem 10 gadiem.

Dabas lieguma nozīmīgākās vērtības saistītas ar abiem lielākajiem tajā iekļautajiem dabas kompleksiem – Baltezeru un Baltezera purvu. Tajos sastopamas īpaši aizsargājamas un retas augu sugas, kā arī īpaši aizsargājami biotopi. Baltezers ir viens no dzidrākajiem ezeriem Kurzemē, kurā sastopams ļoti rets ūdensaugu gludsporu ezerene, kā arī rets un aizsargājams biotops – mieturalģu hāru audzes ezeros. Baltezera purvā aug vairākas retas un aizsargājamas orhideju dzimtas augu sugas. No tām pati retākā ir mušu ofrīda, kas patlaban Latvijā atrasta tikai vēl divās atradnēs. Purvu un ezeru ieskauj liels meža masīvs, kura daļa iekļauta liegumā. Mežos lielākā dabas vērtība ir bagātās ļoti retās augu sugas trejziedu madaras atradnes. Meži veido aizsargjoslu ap jūtīgajiem purva un ezera biotopiem. Līdz ar to lieguma teritorija ir kompakta un veido vienotu dabas kompleksu.

Pēdējās desmitgadēs cilvēka ietekme uz lieguma dabu nav bijusi pārāk intensīva. Netieši to ietekmējuši vērienīgie meža meliorācijas darbi visā meža masīvā. Nesen izbūvētais meža ceļš palielina iespēju nokļūt gan pie ezera, gan purvā. Tomēr tos apmeklē ļoti neliels skaits ogotāju, sēņotāju, makšķernieku, mednieku un atpūtnieku galvenokārt no tuvākās apkārtnes. Cilvēka saimnieciskā darbība visvairāk jūtama mežos, kur regulāri notikusi meža kopšana un koksnes ieguve.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes gaitā kartēti biotopi un reto augu atradnes, pētīti ezera biotopi un ūdensaugu flora, kā arī putnu un bezmugurkaulnieku fauna

Dabas aizsardzības plāna ilgtermiņa mērķis ir saglabāt dabas vērtības, vienlaikus radot iespēju tās apskatīt, kā arī saudzīgi un ilgtspējīgi izmantot dabas resursus atpūtai un sabiedrības izglītošanai.

Lai šo mērķi sasniegtu, plānoti lieguma apsaimniekošanas pasākumi. Īstenojot plānu, vispirms paredzēts izvietot standartizētās īpaši aizsargājamo teritoriju zīmes lieguma robežu iezīmēšanai, lai informētu teritorijas apmeklētājus par tās statusu. Jāuzstāda ceļa satiksmes zīmes, kas aizliedz iebraukt lieguma teritorijā. Paredzēts izgatavot informācijas standus par lieguma dabas vērtībām, kā arī labiekārtot nelielo atpūtas vietu □laucē pie ezera. Tālākā nākotnē iespējama pastaigu takas labiekārtošana un informatīva izdevuma sagatavošana par liegumu.

Tā kā meži veido salīdzinoši šauru aizsargjoslu ap ezeru un purvu, par dabas aizsardzības mērķa sasniegšanai piemērotāko izvēlēta neiejaukšanās dabiskajos meža attīstības procesos. Visā lieguma teritorijā ir spēkā dabas lieguma režīms. Mežos aizliegta mežsaimnieciskā darbība. Lieguma teritorijā atļautās un aizliegtās darbības atspoguļotas individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projektā.

Ivars Kabucis

Dabas lieguma “Gaviezes āmuļi” dabas aizsardzības plāna izstrādāšana

Norises laiks: 2004. gada maijs - decembris

Finansētājs: VAS Dienvidkurzemes mežsaimniecība

Norises vieta: Liepājas rajona Gaviezes pagasts

Vadītājs: Baiba Strazdiņa

Dabas liegums "Gaviezes āmuļi" atrodas Liepājas rajona Gaviezes pagastā. Tas izveidots 1977. gadā Latvijā retas un aizsargājamas sugas baltais āmulis *Viscum album* aizsardzības nodrošināšanai. Liegums ietver 105 ha valstij piederošas meža, kuru apsaimnieko VAS "Latvijas valsts meži" Dienvidkurzemes mežsaimniecība. Pateicoties liegumā sastopamiem bioloģiski vecu platlapju mežu biotopiem, tas iekļauts potenciālajā Eiropas Savienības aizsargājamo dabas teritoriju *NATURA 2000* vietu sarakstā.

Dabas aizsardzības plāna izstrādē piedalījās gan Latvijas Dabas fonda, gan Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas aģentūras, gan arī Valsts meža dienesta speciālisti. Plāna izstrādes gaitā apkopota un izvērtēta esošā informācija par teritoriju, analizēti dabas liegumu ietekmējošie faktori, veikta teritorijas augu, bezmugurkaulnieku, abinieku un putnu sugu, kā arī biotopu un dabisko meža biotopu inventarizācija, izvirzīti teritorijas saglabāšanas un apsaimniekošanas mērķi, plānoti teritorijas apsaimniekošanas pasākumi.

Galvenie teritorijas apsaimniekošanas mērķi vērsti uz dabisko mežu biotopu, platlapju mežu un tiem raksturīgo sugu, jo īpaši balto āmuļu, saglabāšanu. Galvenie teritorijas apsaimniekošanas pasākumi saistīti ar bioloģiski veco mežaudžu saglabāšanu, jaunāko mežaudžu retināšanu un stigu uzturēšanu. Plāna izstrādes laikā izstrādāts lieguma individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekts.

Plāns 2005. gada 14. janvārī apstiprināts ar Vides ministra rīkojumu Nr. 15.

Baiba Strazdiņa

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam "Lielupes grīvas pļavas"

Norises laiks: 2004. gada augusts – 2005. gada janvāris

Finansētājs: Dabas aizsardzības pārvalde, Latvijas Dabas fonds

Norises vieta: Jūrmalas pilsēta

Vadītāja: Ivars Kabucis

Dabas liegums "Lielupes grīvas pļavas" atrodas Jūrmalas pilsētā. Vietējas nozīmes dabas liegumi daļā no teritorijas izveidoti ar Jūrmalas pilsētas domes lēmumiem 2001. un 2002. gadā. Valsts nozīmes dabas lieguma statuss teritorijai noteikts 2004. gadā. 277 ha platība. Dabas liegums "Lielupes grīvas pļavas" sastāv no sešām atsevišķām teritorijām.

Tas, ka liegumu veido 6 atsevišķu izolētu teritoriju komplekss abos Lielupes krastos liecina par biotopu fragmentāciju, kas notikusi Jūrmalas pilsētas atsevišķo daļu vēsturiskās attīstības gaitā. Saglabājušies pļavu fragmenti veido nozīmīgu ekoloģisko koridoru, kas ir dabisks migrāciju ceļš palienes augu un dzīvnieku sugām. Šie Lielupes palienes dabiskie fragmenti ir liecība par apkāmes augu un dzīvnieku valsti. Tā veidojusies Lielupes palu, kā arī vējuzplūdu laikā upes grīvā iepļūstošo iesāļo Rīgas jūras līča ūdeņu ietekmē. Šo apstākļu kopums veicinājis savdabīga, tikai Lielupes grīvai raksturīga, neatkārtojama sugu kompleksa izveidošanos.

Unikālo dabas apstākļu dēļ liegumam ir būtiska nozīme bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā ne tikai Jūrmalā, bet arī visas valsts mērogā. Liegums iekļauts Latvijas oficiālajā priekšlikumā Eiropas Komisijai par Eiropas nozīmes aizsargājamo teritoriju tīkla *NATURA 2000* izveidošanu.

Viena no lielākajām lieguma vērtībām ir pļavu biotopu daudzveidība, pavisam 11 dažādi biotopi, no kuriem retāki ir zilganās molīnijas pļavas, kailās pļavauzītes pļavas un jūrmalas pļavas.

Tā kā teritorijā jau agrāk veikta sugu (augu un putnu), kā arī biotopu inventarizācija, papildus apsekošana veikta, galvenokārt, ar mērķi, noteikt nepieciešamos apsaimniekošanas pasākumus.

Galvenais teritorijas dabas vērtību ietekmējošais faktors ir pļavu aizaugšana. Mainoties ekonomiskajai situācijai un pilsētai attīstoties, mainījies iedzīvotāju nodarbošanās un pļavas netiek apsaimniekotas. Tās aizaug ar niedrēm un tāpēc biotopos samazinās pļavām raksturīgo augu

un dzīvnieku īpatsvars. Teritoriju vietām piegružo makšķernieki, upes krastos atstājot dažādus sadzīves atkritumus. Tāpat liegumā atsevišķās vietās neatļauti izber atkritumus un būvgružus. Agrāko mazdārziņu vietās nav aizvākti ar tiem saistīti atkritumi, kas piesārņo ainavu un kavē pļavu atjaunošanos. Regulāra kūlas un niedrāju dedzināšana izmaina augāja struktūru un ietekmē augu un dzīvnieku sabiedrību sastāvu.

Dabas aizsardzības plāna definētais dabas aizsardzības mērķis ir saglabāt Lielupes grīvas palienes ekosistēmu bioloģiskās vērtības, nodrošinot labvēlīgus apstākļus tipiskajām, retajām un aizsargājamām augu un dzīvnieku sugām, vienlaikus nodrošinot lieguma teritorijas izmantošanu atpūtai un izglītošanai.

Lai šo mērķi sasniegtu, dabas aizsardzības plāns paredz atjaunot pļavu pļaušanu, pļaut niedrājus, izveidot pļavu izziņas taku, labiekārtot pastaigu takas un makšķerēšanas vietas, uzbūvēt putnu novērošanas torni, izvietot informācijas standus un izdot bukletu par pļavu dabas vērtībām.

Plāna ieviešana sāksies jau 2005. gadā, jo gan Jūrmalas dome, gan Latvijas Vides aizsardzības fonds tam atvēlējis līdzekļus.

Ivars Kabucis

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas parkam “Numernes valnis”

Norises laiks: 2004. gada aprīlis-novembris

Finansētājs: VAS “Latvijas valsts meži” Ziemeļlatgales mežsaimniecība

Norises vieta: Ludzas rajona Salnavas pagasts, Balvu rajona Baltinavas pagasts

Vadītāja: Ieva Rove

Dabas aizsardzības plāns izstrādāts desmit gadiem. Teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi ir:

- saglabāt dzīvotspējīgas reto un aizsargājamo sugu atradnes, teritorijai raksturīgās sugu sabiedrības un biotopus vizuāli augstvērtīgā ainavā un sabalansēt dabas aizsardzības prasību ievērošanu, vienlaicīgi nodrošinot zemes īpašniekus un apsaimniekotājus ar piemērotu darbības vidi;
- attīstīt infrastruktūru dabas parka teritorijas izmantošanai atpūtai un izglītībai dabā.

Parks izveidots 2004. gadā, lai saglabātu Latvijā un Eiropā retus un aizsargājamus meža un purva biotopus, augu sabiedrības, apdraudētas un aizsargājamas augu un dzīvnieku sugas; izteiksmīgu, vizuāli augstvērtīgu ainavu un nodrošinātu sabiedrību ar augstvērtīgiem rekreācijas resursiem. Dabas parka platība ir 978 ha, tas iekļauts Eiropas Savienības īpaši aizsargājamo - *NATURA* 2000 vietu sarakstā.

Darba ietvaros veikta teritorijas papildus izpēte. Galvenais uzdevums, izstrādājot plānu, bija saskaņot dabas aizsardzības un aktīvās atpūtas infrastruktūras – slaloma trašu izveidošanu teritorijā, nodrošinot teritorijas vērtību saglabāšanu un izveidošanas mērķu sasniegšanu.

Numernes valnis ir viena no lielākajām Latvijas osveida grēdām, interesants ģeoloģisks un botāniskais objekts. Tam raksturīga liela floras daudzveidība – uz Numernes vaļņa sastopamas Latvijas dienvidaustrumu daļai raksturīgas sugas, bet reljefa pazeminājumos un purvos – reliktas dažu okeānisku augu sugu atradnes, purvi bagāti ar orhideju dzimtas sugām.

Parka teritorijā un tā apkārtnē pārstāvēti astoņi Eiropā aizsargājami biotopi divi Latvijā īpaši aizsargājami biotopi – priežu meži ar asinssārto gandreni un priežu meži ar meža silpureni. Dabas parkā ietverta Latvijā lielākā un vitālākā dzeltenās dzegužkurpītes atradne, plašas audzes parkā veido meža silpurene, abas šīs sugas ietvertas ES Biotopu direktīvas 2. pielikumā. Dabas parka veģetācija saistīta ar reljefu un augsnes sastāvu. Numernes vaļņa dabas parkā sastopamas Latvijā vitālākās osiem raksturīgās augu sabiedrības. Vaļņa pakājē izveidojušies zāļu, pārejas purvi un ar kaļķi bagāti purvi.

Pamatojoties uz dabas vērtībām un plānā piedāvātajiem apsaimniekošanas pasākumiem, ieteikts teritorijā nodalīt divas funkcionālās zonas un vienu sezonālo liegumu Numernes ezera rietumu daļā.

2005. gadā AS "LVM" plāno sākt bioloģiski vērtīgo pļavu pļaušanu un retināt blīvās egļu audzes.

Ieva Rove

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam "Sakas grīņi"

Norises laiks: 2004. gada maijs – decembris

Finansētājs: VAS "Latvijas Valsts meži" Dienvidkurzemes mežsaimniecība

Norises vieta: Liepājas rajona Sakas pagasts (tagad - Sakas novads)

Vadītāja: Liene Salmiņa

Projekta mērķis bija sagatavot dabas aizsardzības plānu dabas liegumam "Sakas grīņi". Dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā inventarizēti gan augi un biotopi, gan putnu un bezmugurkaulnieku sugas. Veikti augsnes pētījumi, lai grīņa sārtenes biotopos noteiktu minerālvielu saturu augsnē un novērtēts teritorijas hidroloģiskais stāvoklis. Projekta laikā notika informatīvā sanāksme un trīs uzraudzības grupas sanāksmes.

Analizējot īpaši aizsargājamo sugu un biotopu sastopamību valstī un citur Eiropā, noteiktas dabas aizsardzības prioritātes dabas liegumā. Augstākā prioritāte ir sugām un biotopiem, kuri Latvijā ir ļoti reti un lokāli izplatīti, un to saglabāšanā dabas liegumam tāpēc ir vislielākā nozīme. Tie ir sekojoši biotopi: slapji virsāji ar grīņa sārteni, grīņa tipa meži un dabiskie meža biotopi. Dabas liegums "Sakas grīņi" ir labākā zināmā vieta Latvijā, kur sastopami slapjie virsāji ar grīņa sārteni.

Dabas lieguma apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķis ir saglabāt slapjos virsājus ar grīņa sārteni, grīņa tipa mežus un īpaši aizsargājamās augu un dzīvnieku sugas dabas liegumā un sekmēt grīņa sārtenes izplatīšanos.

Plāna izstrādi pozitīvi ietekmēja visu ieinteresēto pušu labvēlīgā attieksme pret slapjo virsāju ar grīņa sārteni saglabāšanu. Galvenais faktors, kas negatīvi ietekmē komunikāciju starp sabiedrību un dabas aizsardzības institūcijām un ekspertiem, ir neatrisinātais jautājums par kompensācijām privāto meža zemju īpašniekiem. Dabas liegumam sagatavots individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu projekts, kā arī ieteicamais zonējums.

Pamatojoties uz informāciju par apsaimniekošanas vēsturi dabas liegumā, virsāju saglabāšanai nepieciešamajiem apstākļiem un ievērojot mazākā riska principu, noteikti sekojoši prioritārie pasākumi dabas liegumā "Sakas grīņi":

- Nevēlamo koku un krūmu izciršana virsājos ar grīņa sārteni;
- Virsāju atjaunošanas eksperimentu veikšana;
- Apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings;
- Grīņa sārtenes vitalitātes un sugas izplatīšanās iespēju pētījumi;
- Ūdens līmeņa mērījumu veikšana virsājos;
- Apmeklētāju plūsmas organizēšana, sabiedrības informēšana.

Liene Salmiņa

Dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas liegumam "Virguļicas meži"

Norises laiks: 2004. gada aprīlis-novembris

Finansētājs: VAS "Latvijas valsts meži" Austrumvidzemes mežsaimniecība

Norises vieta: Alūksnes rajona Pededzes pagasts

Vadītāja: Ieva Rove

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam “Virguļicas meži” izstrādāts astoņiem gadiem. Teritorijas apsaimniekošanas ilgtermiņa mērķi ir:

- saglabātas dzīvotspējīgas reto un aizsargājamo sugu atradnes, teritorijai raksturīgie biotopi un sugu sabiedrības, kā arī nodrošināti apstākļi dabas vērtību izplatībai ārpus tagadējo atradņu robežām;
- saglabātas un uzturētas lidvāverei piemērotas dzīvotnes, lai nākotnē nepieciešamības gadījumā rastu iespēju sugu reintroducēt tai īpaši piemērotos apstākļos, atjaunojot lidvāveres populāciju Austrumvidzemē.

Liegums izveidots 2004. gadā, lai saglabātu Latvijā un Eiropā retus un aizsargājamus meža biotopus, kuros sastopamas retas, apdraudētas un aizsargājamas augu un dzīvnieku sugas. Dabas lieguma platība ir 745,7 ha, tā iekļauta Eiropā īpaši aizsargājamo teritoriju – *NATURA* 2000 vietu sarakstā.

Virguļicas daļēji neskartais pārmitro mežu masīvs ir viens no lielākajiem Latvijā. Mežs šajā teritorijā ir bijis sastopams vairākus gadsimtus. Galvenie teritoriju negatīvi ietekmējošie faktori ir Virguļicas upes iztaisnošana un teritorijas meliorācija 1960-tajos gados un 1990. – 2003. gados veiktā mežizstrāde. Pozitīvs faktors dabas vērtību saglabāšanai ir teritorijas atrašanās salīdzinoši mazapdzīvotā Latvijas pierobežas reģionā un teritorijas augstā mitruma pakāpe, kas būtiski samazina antropogēno ietekmi un ierobežo iespējas intensīvi izmantot teritoriju saimnieciskos nolūkos.

Teritorijā sastopamas Latvijas un Eiropas mērogā aizsargājamas sugas un biotopi. Lieguma teritorijā un tā apkārtnē pārstāvēti četri Eiropā aizsargājami meža biotopi: boreālie meži, melnalkšņu staignāji, purvaini meži un pārmitri platlapju meži.

Dabas liegumā konstatēta viena no Latvijā bagātākajām platlapu cinnas atradnēm, kas sastāda ~ 25 % no cinnas populācijas valstī. Šī ir viena no divām teritorijām Latvijā, kura piemērota lidvāverei un kurā šī suga savulaik bijusi sastopama un, ļoti iespējams, vēl arvien ir sastopama.

Īpaši aizsargājamo biotopu un sugu labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanai dabas liegumā ieteikti vairāki pasākumi. Bioloģiski daudzveidīgo mežu un aizsargājamo sugu saglabāšanai jānodrošina apstākļi, kas nodrošina to dabisku attīstību, medņa riesta uzturēšanai plānoti biotehniski pasākumi. Nelielās platībās jāveic kopšanas circes, nepieciešama Sosnovska latvāņa ierobežošana, vēlama pļavu uzturēšana. Nepieciešama arī degradēto slapjo mežu hidroloģiskā režīma atjaunošana. Atbilstoši dabas vērtībām un plānā piedāvātajiem apsaimniekošanas pasākumiem, ieteikts teritorijā nodalīt trīs funkcionālās zonas.

Ieva Rove

“Engures ezera dabas parka dabas aizsardzības plāna ieviešana”

Norises laiks: 2001. gada oktobris – 2004. gada septembris

Sadarbības partneri: Engures ezera dabas parka fonds, Engures, Mērsraga, Kūļciema un Zentenes pašvaldības.

Finansētājs: ES LIFE-*Nature* fonds, Latvijas vides aizsardzības fonds, projekta īstenotāji un partneri.

Norises vieta: Dabas parks “Engures ezers”.

Projekta vadītāji: Inga Račinska, Roberts Šiliņš.

Projekta mērķi un galvenie pasākumi:

- Atjaunot Engures ezera piekrastes pļavas, izcērtot krūmus un kokus atsevišķās dabas aizsardzības plānā paredzētās vietās.

- Lai aizkavētu ezera aizaugšanu, un saglabātu atklāta ūdens platības ezerā, nopļaut 330 ha niedru gadā.
- Lai saglabātu atjaunotās piekrastes pļavas, iegādāties liellopus, kurus ganīt Engures ezera un jūras krastā esošajās un atjaunotajās pļavās.
- Informēt sabiedrību par Engures ezera dabas parka dabas vērtībām un par projekta norisi, izstrādājot mājas lapu, uzbūvējot vasaras lekciju zāli, divus putnu novērošanas torņus, uzņemot filmu par projektu un Engures ezeru, kā arī publicējot informācijas bukletus.

Projekts norisinās jau kopš 2001. gada un 2004. gadā īstenoti pēdējie tā darbi – atklāta vasaras lekciju zāle, pabeigts lopu aploks Mērsragā, iegādāti *Latvijas zilās* šķirnes lopi, nodibināti mikroliegumi meža biotopu saglabāšanai, sagatavota projekta noslēguma publikācija un pabeigta filma par EEDP, turpinājās apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings.

Kopumā projektā tikuši atjaunoti 140 ha piekrastes pļavu, kuras nogana vairāk kā 30 liellopi – gan *Latvijas zilās* šķirnes, gan *Hailander*, gan *Šarole*, gan *Alpengrey* un vairāk kā 10 *Konik* šķirnes zirgi. Lai saglabātu meža biotopus un tajos konstatētās dabas vērtības, nodibināti 45 mikroliegumi ar kopējo platību 718.8 ha. Lai regulāri atjaunotu ezera atklātās platības, iegādāta niedru pļaujamā mašīna Truxor, ar kuru kopš 2002. gada nopļauti 612 ha niedru. Izstrādāta un tiek īstenota monitoringa programma, kuras ietvaros seko biotopu, veģetācijas un putnu sugu sastāva izmaiņām apsaimniekotajās teritorijās. Teritorijas izmantošanas noteikumu ievērošanu kopš 2002. gada kontrolē divi inspektori. 2004. gadā pabeigta vasaras lekciju zāles būve, Engures ezera krastā par projekta līdzekļiem uzcelti divi putnu novērošanas torņi, uzstādītas informācijas un norādes zīmes, kā arī izveidota Orhideju taka. Šo taku kopš 2003. gada apmeklējuši vairāk kā 1000 interesentu. Projekta ietvaros sagatavoti un izdoti 5 bukleti, organizēti 3 pieredzes apmaiņas semināri un 2 pieredzes apmaiņas braucieni (uz Zviedriju un Igauniju). Projekta mājas lapa izveidota Latvijas Dabas fonda lapas ietvaros www.ldf.lv, kā arī izveidota atsevišķa Engures ezera dabas parka mājas lapa www.eedp.lv. Filma par Engures ezera dabas parku demonstrēta projekta noslēguma seminārā, kā arī starptautiskos semināros (piemēram, Ramsāres konvencijas Eiropas dalībvalstu sanāksmē Armēnijā).

Pēc projekta beigām iesākto turpina Engures ezera dabas parka fonds tā direktora Roberta Šiliņa vadībā.

Inga Račinska

ES nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju NATURA 2000 finansēšanas aprēķinu sagatavošana

Norises laiks – 2004. gada janvāris – maijs

Finansētājs – LVAF

Vadītāja – Liene Salmiņa

Projekta mērķis bija veikt aplēses, cik Latvijā izmaksās Natura 2000 teritoriju apsaimniekošana un uzturēšana. Tika analizēta pašreizējā situācija dabas aizsardzībā valstī, esošie finansu resursi un to izmantošana. Atbilstoši īpaši aizsargājamo dabas teritoriju administrēšanas un apsaimniekošanas finansu vajadzībām, veikti dažādi aprēķini, piemēram, Biotopu direktīvas I pielikuma biotopu apsaimniekošanas un uzturēšanas izmaksas, dabas aizsardzības plānu sagatavošanas izmaksas, kā arī analizētas Vides ministrijas pakļautībā esošo īpaši aizsargājamo dabas teritoriju administrāciju uzturēšanas izmaksas. Aprēķini veikti, ņemot vērā arī jaunizveidotās īpaši aizsargājamās dabas teritorijas.

Apkopojot īpaši aizsargājamo dabas teritoriju finansu vajadzības, var redzēt, ka no brīža, kad darbības notiek visās platībās, kur tas nepieciešamas Natura 2000 vietu apsaimniekošanai, lielākās ikgadējās izmaksas sastāda pļavu biotopu uzturēšana un kompensācijas mežsaimniecībā par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem.

Netika aprēķinātas jaunu administrāciju veidošanas un uzturēšanas izmaksas, kā arī mitrāju biotopu hidroloģiskā stāvokļa atjaunošanas izmaksas un citas grūti prognozējamas izmaksas, kas saistītas ar dažādiem infrastruktūras projektiem.

Analizēti pieejamie finansu avoti dažādu ar dabas aizsardzību saistītu pasākumu veikšanai gan tepat Latvijā, gan Eiropas Savienības strukturālo fondu ietvaros. Jāatzīmē gan, ka kopš projekta beigām ir notikušas nozīmīgas izmaiņas attiecībā uz Eiropas Savienībā pieejamiem finansu avotiem dabas aizsardzībā, un tāpēc tuvākajā nākotnē šī analīze un aprēķini par Natura 2000 teritorijām Latvijā būtu jāaktualizē.

Projekta laikā organizēts seminārs “ES nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju Natura 2000 administrēšana un apsaimniekošana”. Semināra mērķis bija informēt Vides ministrijas, Dabas aizsardzības pārvaldes, esošo un potenciālo ĪADT administrāciju, Vides Valsts inspekcijas, AS “Latvijas Valsts meži” un nevalstisko organizāciju pārstāvjus par Natura 2000 teritoriju apsaimniekošanas finansu vajadzībām, kā arī diskutēt par Natura 2000 teritoriju administrēšanas un apsaimniekošanas optimālo modeli. Ir acīmredzams fakts, ka, lai efektīvi varētu veikt Natura 2000 teritoriju apsaimniekošanu, ir nepieciešams izveidot reģionālās struktūras, kas nodarbotos ar Natura 2000 teritoriju apsaimniekošanu. Spriežot pēc jaunākajiem notikumiem, tās būs Dabas aizsardzības pārvaldes reģionālās nodaļas.

Liene Salmiņa

Mārupītes dabas kompleksa izpēte un ieteikumu izstrāde potenciālā parka turpmākai apsaimniekošanai

Norises laiks: 2004. gada maijs-2005. gada marts

Finansētājs: Rīgas Vides fonds

Norises vieta: Mārupītes ieleja Rīgas pilsētā

Vadītāja: Ieva Rove

Projekta gaitā:

- apzinātas teritorijas ķērpju, augu, sēņu, bezmugurkaulnieku un putnu sugas, noteiktas un kartētas biotopu grupas, tai skaitā dabisko biotopu robežas, kartētas reto sugu atradnes un savākta informācija par dabas pieminekļiem;
- izvirzīti teritorijas saglabāšanas mērķi un īsi formulēti nosacījumi dabas vērtību saglabāšanai;
- ieteikti bioloģiski pamatoti risinājumi negatīvo faktoru novēršanai nākotnē;
- izstrādāti ieteikumi teritorijas apsaimniekošanai un tās dalījumam zonās;
- izstrādāti ieteikumi parka robežu precizēšanai, vadoties no biotopu dabiskajām robežām;
- sniegti ieteikumi teritorijas aizsardzības nodrošināšanai;
- sagatavots un izdots informatīvs buklets par teritorijas dabas vērtībām;
- uzsāktas sarunas ar RD Vides un Pilsētas attīstības departamentu, par vietējas nozīmes īpaši aizsargājamas dabas teritorijas statusa piešķiršanu Mārupītes ielejai Rīgas pilsētā.

Mārupītes ieleja Rīgas pilsētā stiepjas ~6 km garumā, veidojot “*zaļu stīgu*” pilsētvidē. Upi Rīgā ietver paliene, nogāzes un vietām arī neapbūvētas pļavas virs ielejas nogāzes augšējās krants, veidojot vienotu dabisku un maz skartu biotopu kompleksu, kura izpēte līdz šim nebija veikta.

Paralēli izpētes darbiem izstrādāti ieteikumi potenciālā parka apsaimniekošanai, kā arī izstrādāts bioloģiski pamatots iespējamais teritorijas dalījums zonās.

Plānotā Mārupītes parka platība ir 24,6 ha. Teritoriju pārsvarā veido slapji melnalkšņu meži. Citu biotopu – sausieņu mežu un pļavu īpatsvars ir neliels. Teritorijā daudz pastāvīgu mazu lāmu, vecupju, ielejas nogāzēs izplūst vairāki avoti.

Melnalkšņu staignāji un mēreni mitras pļavas, kas lielākās platībās izveidojušies gar Mārupīti ir aizsargājami biotopi Eiropā. Tie ietverti Eiropas Savienības 1992. gada 21. maija direktīvas “Par dabīgo biotopu, savvaļas augu un dzīvnieku sugu aizsardzību” (92/43/EEC) I pielikumā, kur melnalkšņu staignāji atzīti par vienu no prioritāri aizsargājamiem biotopiem.

Visā teritorijā daudz vecu lielu koku, vecu koku grupu un dižkoku. Par teritorijas bioloģisko daudzveidību liecina arī dažāda izmēra kritālas un stubeņi.

2004. gadā Mārupītes ielejā konstatētas 26 ķērpju un 75 sēņu sugas. Upes ielejā atrastas vairākas retas un aizsargājamas bezmugurkaulnieku sugas.

Putnu fauna teritorijā ir bagātāka un daudzveidīgāka nekā Rīgas parkos. Teritorija vērtējama kā bioloģiski daudzveidīga. Interesanti, ka pilsētvidē šāda veida dabas komplekss vispār ir saglabājies, kā savdabīga liecība par Rīgas veģetācijas vēsturi.

Mārupītes ielejā nav jāveido pilsētīpa parks ar platiem celiņiem un tipisku parkveida ainavu. Upes ieleja pēc iespējas jāaglabā neskarta, veicot nelielus darbus biologu pārraudzībā. Šādi iespējams saglabāt bioloģiski daudzveidīgu teritoriju pilsētvidē. Īstenojot dabas pētnieku ieceri, tiktu izveidots netipisks parks, kurš vairāk līdzinātos neskartai dabai.

Ieva Rove

Mežu inventarizācija

Norises laiks: 2004. gads

Finansētājs: VA/S “Latvijas valsts meži”

Norises vieta: Valkas, Alūksnes, Gulbenes, Bauskas, Aizkraukles, Ogres, Cēsu, Madonas, Balvu, Ludzas, Rēzeknes un Krāslavas rajoni

Vadītājs: Jānis Gailis

2004. gadā projekta “Mežu inventarizācija” ietvaros ir izpildīti četri Va/s “Latvijas valsts meži” pasūtījumi: divi Vidusdaugavas mežsaimniecības pasūtījumi un pa vienam Austrumvidzemes mežsaimniecības un Ziemeļlatgales mežsaimniecības pasūtījumam.

Austrumvidzemes mežsaimniecības pasūtījuma ietvaros Alūksnes, Valkas un Gulbenes rajonos apsekoti astoņi potenciāli medņu riesti, no kuriem daļai bija īpaši aizsargājama meža iecirkņa statuss, viens aizsargājamas putnu sugas ligzdošanas iecirknis, kā arī četri medņu riestu mikroliegumi, kuriem bija nepieciešama robežu precizēšana. Rezultātā ir ierosināti septiņi medņu riesta mikroliegumi un divi trīspirkstu dzeņa mikroliegumi. Divos potenciālajos medņu riestos nav konstatētas riesta pazīmes. Trim jau nodibinātajiem medņu riestu mikroliegumiem ir ierosinātas robežu izmaiņas, vienu mikroliegumu ierosināts paplašināt, vienu – samazināt, bet vēl vienam mikroliegumam ierosināts samazināt buferzonu.

Vidusdaugavas mežsaimniecības pasūtījumu ietvaros Bauskas, Ogres, Aizkraukles un Cēsu rajonos apsekoti īpaši aizsargājami mežu iecirkņi (ĪAI): saaudzes kvartāli, etalonaudzes un aizsargājami purvu liegumi. ĪAI apsekošanas mērķis bija to atbilstības izvērtēšana īpaši aizsargājamo putnu, ziedaugu un paparžaugu, kā arī biotopu mikroliegumu izveidošanas kritērijiem. Pavisam apsekoti 26 saaudzes kvartāli, seši etalonaudžu nogabali un 18 aizsargājamo purvu liegumu nogabali. Rezultātā ierosināts izveidot 50 mikroliegumus: 28 dabisko meža biotopu mikroliegumus, 14 trīspirkstu dzeņa mikroliegumus, piecus divsēkļu grīšļa mikroliegumus, un pa vienam mazā ērgļa, meža auzenes un karsta kriteņu mikroliegumam.

Ziemeļvidzemes pasūtījuma ietvaros Ludzas, Alūksnes, Balvu, Krāslavas, Madonas un Rēzeknes rajonos apsekoti ĪAI – saaudzes kvartāli un etalonaudzes – kā arī sarīkoti divi semināri mežsaimniecības darbiniekiem (par semināriem skat. pie projekta “Mežu izglītība”). ĪAI apsekošanas mērķis bija to atbilstības izvērtēšana īpaši aizsargājamo putnu, ziedaugu un paparžaugu, kā arī biotopu mikroliegumu izveidošanas kritērijiem. Pavisam apsekoti 20 meža kvartāli. Rezultātā ierosināts izveidot 45 mikroliegumus: 35 dabisko meža biotopu mikroliegumus,

pa trim mikroliegumiem parastajam plakanstaipekņim un baltmuguras dzenim, divus Hellera ķīļlapei un pa vienam akotainā grīšļa un mazā ērgļa mikroliegumam.

Jānis Gailis

Palieņu pļavu atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem

Norises laiks: 2004. gada oktobris – 2008. gada jūnijs

Sadarbības partneri: Dabas aizsardzības pārvalde, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts, Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 22 pašvaldības – Alsungas, Ances, Burtnieku, Dunalkas, Dundagas, Durbes, Dvietes, Ērgemes, Ilūkstes, Jelgavas, Jeru, Kalnciema, Litenes, Līvberzes, Rugāju, Sedas, Sēļu, Stradu, Valgundes, Valkas, Vecates, Vilpulkas.

Finansētājs: ES LIFE Daba fonds, ANO Attīstības programma, Latvijas Vides aizsardzības fonds un visi projektā iesaistītie partneri

Norises vieta: 16 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas un Natura 2000 vietas visā Latvijā: Sitas un Pededzes palieņi, Mugurves pļavas, Pededzes lejtece, Dvietes palieņi, Burgas pļavas, Sedas purvs, Vidusburtnieks (2 teritorijas), Rūjas palieņi, Burtnieku ezera pļavas, Lielupes palieņu pļavas, Svētes palieņi, Kalnciema pļavas, Raķupes ieleja, Durbes ezera pļavas un Užavas augštece.

Vadītāja: Inga Račinska

Galvenie projekta mērķi ir:

1. Atjaunot bioloģiski vissvarīgākās un pašlaik aizaugošās palieņu pļavu teritorijas.
2. Nodrošināt ilgspējīgu palieņu pļavu apsaimniekošanu, saglabājot biotopus (upju palieņu pļavas, parkveida pļavas, sugām bagātās atmatu pļavas u.c.) apdraudētajām sugām (griezei, mazajam ērglim, vidējam ērglim, ķikutam, lapukoku praulgrauzim u.c.).

Uzdevumi un līdzekļi to īstenošanai:

- Atjaunot palieņu pļavas lielākajā daļā aizaugušo teritoriju. Izmantotās metodes ir krūmu novākšana, krūmu sakņu sistēmas izpostīšana, kontrolēta dedzināšana, pirmreizēja pļaušana, eksperimentāla ganīšana.
- Sagatavot vai atjaunot izvēlēto teritoriju dabas aizsardzības plānus. Plānu izstrādē veicināt vietējo iedzīvotāju aktīvu līdzdalību, organizēt sabiedriskās apspriešanas un izvērtēt esošo bioloģisko informāciju, kā arī no dažādu dabas aizsardzības ekspertu viedokļa detalizēti izvērtēt teritoriju.
- Veikt informācijas apmaiņu par palieņu pļavu apsaimniekošanas metodēm. Semināru, dažādu citu apsaimniekoto vietu apmeklēšana (iekļaujot arī citus *Life-Nature* projektus) un palieņu pļavu apsaimniekošanas rokasgrāmatas sagatavošana.
- Palīdzēt zemniekiem sagatavot pieteikumus Lauku attīstības plāna finansiālā atbalsta saņemšanai, lai nodrošinātu atjaunoto palieņu pļavu turpmāku apsaimniekošanu. Tiks organizētas sanāksmes pašvaldībās un notiks arī individuālas konsultācijas zemju īpašniekiem. Svarīga loma ir vietējās pašvaldības atbalstam.

2004. gadā veikti sagatavošanās darbi projekta ievadsemināriem pašvaldībās, noslēgti sadarbības līgumi ar projekta partneriem, apkopota kadastra informācija par zemes īpašumiem projekta teritorijās.

Inga Račinska

Pļavu un lauksaimniecības zemju sugu un biotopu monitorings

Norises laiks: 004. gada maijs – decembris

Finansētājs: Latvijas Vides Aģentūra

Vadītājs: Ainārs Auniņš

2004. gadā Vides Nacionālās monitoringa programmas Bioloģiskās daudzveidības monitoringa daļas pļavu un lauksaimniecības zemju sugu un biotopu monitoringa apakšprogrammas realizācija ierobežotā finansējuma dēļ veikta samazinātā apjomā. Monitoringa darbi realizēti sekojošās sadaļās:

- Lauku putnu un biotopu monitorings. Veiktas ligzdojošo putnu uzskaites un biotopu aprakstīšana 6 kompleksajās monitoringa stacijās (4 no šīm stacijām putnu un biotopu monitorings veikts kopš 1995. gada, bet 2 stacijas izveidotas 2003. gadā).
- Baltā stārķa ligzdojošās populācijas lieluma noskaidrošana. Šie darbi saistīti ar 6-to starptautisko baltā stārķa uzskaiti, kas notiek reizi 10 gados. Uzskaitē veikta ar anketēšanas palīdzību. Programmas ietvaros sagatavota un iespiesta aptaujas anketa 15 tūkstošos eksemplāru lielā metienā, kā ar organizēta anketu izplatīšana.
- Bezmugurkaulnieku monitorings. Ierobežotā finansējuma dēļ veikts tikai apputeksnētāju monitorings. Datu vāca 2 kompleksajās monitoringa stacijās un 2 pļavu monitoringa stacijās.

Visi pļavu un lauksaimniecības zemju sugu un biotopu monitoringā iegūtie dati ievadīti 2003. gadā izveidotajā kompleksajā datubāzē. Veikta datu apstrāde un analīze, kā arī sagatavots atskaites ziņojums. Atskaites ziņojumā publicēti putnu populāciju izmaiņu indeksi lauksaimniecības zemēs 36 putnu sugām pēdējo 10 gadu periodam, veikta šo sugu izmaiņu tendenču klasifikācija.

Putnu un biotopu monitoringa dati un to analīzes rezultāti prezentēti arī Eiropas Putnu Uzskaišu Padomes (EBCC) 16-tajā starptautiskajā konferencē “Putnu skaits 2004: monitorings mainīgajā Eiropā”, kas notika no 6 – 11. septembrim Kayseri, Turcijā.

Ainārs Auniņš

Purva biotopu aizsardzības plāna īstenošana Latvijā

Norises laiks: 2004. gada septembris – 2008. gada decembris

Sadarbības partneri: Rīgas Meža aģentūra, Dabas aizsardzības pārvalde, A/S Latvijas valsts meži, Meža pētīšanas stacija, Mārupes pašvaldība, Babītes pašvaldība, Ventspils reģionālā vides pārvalde, Olaines Vēstures un mākslas muzejs, Usmas pašvaldība, Puzes pašvaldība, Aiviekstes pašvaldība, Kalsnavas pašvaldība, Vietalvas pašvaldība, Latvijas valsts mežzinātnes institūts “Silava”, A/S “Olaines kūdra”, Popes pašvaldība

Finansētājs: Eiropas Komisijas *LIFE-Nature* programma

Norises vietas: Četri dabas liegumi – Cenas tīrelis, Stiklu purvi, Klāņu purvs, Vesetas palienes purvs.

Vadītāja: Dr. biol. Māra Pakalne

Projektā iekļautās teritorijas ir *Natura 2000* vietas. Cenas tīrelis un Stiklu purvi ir arī iekļauti Putniem Starptautiski nozīmīgo teritoriju sarakstā. Projekta vietu kopējā platība sasniedz 10808 ha.

Projekta mērķis ir realizēt prioritāros aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumus, kurus nosaka 2003. gadā izstrādātais „Purva biotopu aizsardzības plāns”.

Projekta vietās sastopami 15 Eiropas nozīmes aizsargājami biotopi, no kuriem prioritārie biotopi ir neskarti augstie purvi (7110*), purvaini meži (91D0*), melnalkšņu staignāji (9080*), boreālie meži (9010*).

Projekta vietas ir īpaši nozīmīgas purva biotopu aizsardzībai, kā arī vienlaicīgi ietver vērtīgus meža un ezeru biotopus. Šajās teritorijās konstatētas gan nacionālas nozīmes aizsargājamas, gan arī Eiropas direktīvas 2. pielikuma augu un dzīvnieku sugas. Tai pat laikā, projekta vietās vērojama susināšanas, kūdras ieguves un deguma ietekme uz augstā purva biotopiem, kā rezultātā ir izmainījusies dabiskā purva veģetācija. Līdz ar to projektā ir paredzēti purva biotopu apsaimniekošanas pasākumi.

Projekta galvenie pasākumi ir:

- Cenas tīreļa, Stiklu purvu, Klāņu purvu un Vesetas palienes purva dabas aizsardzības plānu un individuālo aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumu izstrāde;
- Augsto purvu apsaimniekošana, novēršot susināšanas negatīvo ietekmi uz purva biotopiem;
- Zāļu un pārejas purvu apsaimniekošana;
- Meža biotopu un medņa riesta vietu apsaimniekošana;
- Biotopu apsaimniekošanas pasākumu monitorings;
- Informatīvie un izglītojošie pasākumi:
 - 9 semināri, no kuriem 8 ir projekta vietās un tiek organizēti sadarbībā ar projekta partneriem, bet 2008. gadā plānots Starptautisks seminārs „Augsto purvu aizsardzība un apsaimniekošana”;
 - 5 informatīvo bukletu izdošana;
 - Filmas uzņemšana par projekta vietām, projektu, aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumiem;
 - Purva taku, skatu torņu un informācijas zīmju izveide;
 - Grāmatas izdošana par purvu aizsardzību un apsaimniekošanu;
 - Purva dienas organizēšana un informatīvo materiālu sagatavošanu skolēniem un skolotājiem;
 - Pieredzes apmaiņas pasākumi ar LIFE projektiem Latvijā un citās Eiropas valstīs.

Latvijas Dabas fonds ar šo purva projektu 2004./2005. gadā ir arī partneris sešu Eiropas valstu LIFE sadarbības projektam, kurš ietver pieredzes apmaiņu starp projekta dalībvalstīm – Holandi, Latviju, Igauniju, Lielbritāniju, Vāciju un Īriju.

Kopā projektā ir 24 pasākumi, no tiem 19 paredzēti Eiropas nozīmes aizsargājamo biotopu aizsardzībai un apsaimniekošanai.

2004. gadā ir iesākts darbs pie 8 projekta pasākumiem:

- 2004.gada 17.decembrī organizēts pirmais projekta seminārs - informatīvā sanāksme par dabas aizsardzības plāna izstrādi Cenas tīrelim;
- Iesākta dabas aizsardzības plāna izstrāde Cenas tīrelim;
- Sagatavoti līgumi ar 16 projekta sadarbības partneriem;
- Veikta cenu aptauja tehnisko projektu izstrādei;
- Projekta vietas iesākti hidroloģiskie pētījumi un tiek ierīkoti monitoringa punkti;
- Iesākts darbs pie monitoringa pasākumiem purva biotopu apsaimniekošanas ietekmes izvērtēšanai projekta vietās;
- LDF mājas lapai sagatavota informācija par projektu;
- Pieredzes apmaiņas braucieni pie citiem LIFE projektiem Latvijā;
- 2004. gada 5-7. oktobrī projekta darbinieki un sadarbības partneru pārstāvji piedalījās LIFE *co-op* projekta seminārā Holandē, kur bija prezentācija par projektu un tajā plānotajiem pasākumiem, ka arī bija iespējams iepazīties ar purva biotopu apsaimniekošanas pieredzi un metodēm citos LIFE projektos Eiropā.

Māra Pakalne

Purvu biotopu un sugu monitorings

Norises laiks: 004. gada maijs – decembris

Finansētājs: Latvijas Vides Aģentūra

Vadītājs: Liene Salmiņa

Projekta mērķis bija veikt purvu biotopu un sugu monitoringu saskaņā ar Purvu biotopu un sugu monitoringa programmas rīcības plānu 2004. gadam. Tomēr nepietiekoša finansējuma dēļ, varēja veikt tikai dienas tauriņu un putnu monitoringu. 2004. gads bija otrais Purvu biotopu un sugu monitoringa gads Latvijā.

Projekta laikā veikts dienas tauriņu monitorings Lielajā Ķemeru tīrelī, Oļļas purvā un Teiču purvā. Visu minēto purvu parauglaukumu transektēs konstatētas 8 no 12 Latvijā sastopamajām purva dienas tauriņu sugām. Pētītajos purvos konstatētas 5 purvu glaciālreliktu sugas no 8 Latvijā sastopamajām purvu glaciālreliktu sugām, kas var kalpot kā klimata izmaiņu indikatori: purva sīksamtenis *Coenonympha tullia*, dzērveņu raibenis *Boloria aquilonaris*, *Proclossiana eunomia*, zīleņu zilenītis *Vaccinia optilete* un purva dzeltenis *Colias palaeno*. Dienas tauriņu sugu daudzveidība Lielā Ķemeru tīrelī un Oļļu purva parauglaukumos (pēc divu sezonu datiem) ir nedaudz lielāka kā Teiču purva parauglaukumos.

Purva putnu monitorings veikts Lielajā Ķemeru tīrelī, Ziemeļu purvos un Vasenieku purvā, kur ierīkoti četri maršruti. Analizēta prioritāro monitoringa sugu sastopamība un blīvums, sugu daudzveidība, vidējais sugu skaits vienā maršruta posmā. Kopējais ligzdojošo putnu sugu skaits monitoringa objektos ir no 14 sugām Vasenieku purvā līdz 25 sugām Ķemeru tīrelī. Prioritāro monitoringa sugu populāciju blīvuma analīze rāda, ka vislielākais dzeltenā tārtiņa pāru blīvums uz vienu maršruta kilometru ir Kodu-Kapzemes purvā, kur tas sasniedz 4,2 pārus / km, bet purva tilbītes – Oļļas purvā (2,6 pāri / km). Ligzdojošo kuitalu blīvums vislielākais ir Ķemeru tīrelī (1,4 pāri / km). Lietuvainis arī šogad tika konstatēts tikai Oļļas purvā un Kodu-Kapzemes purvā, kur šo sugu blīvumi bija attiecīgi 0,5 pāri / km un 1,5 pāri / km. Salīdzinot prioritāro monitoringa sugu skaitu objektos 2003. un 2004. gadā, to skaits kopumā neuzrāda straujas vienvirziena izmaiņas.

Liene Salmiņa

Ziemeļgaujas ielejas aizsardzība un apsaimniekošana

Norises laiks: 2003. gada oktobris – 2007. gada marts

Sadarbības partneri: VAS “Latvijas valsts meži”, “Zaubes kooperatīvs”,

“Vides projekti”, Vidzemes attīstības aģentūra, Gaujienas pagasta padome un Virešu pagasta padome

Finansētājs: LIFE-Nature programma, Latvijas Vides aizsardzības fonds

Norises vieta: Valmieras, Valkas un Alūksnes rajoni

Vadītāji: Ilze Vilka, Viesturs Lārmanis

Projekta mērķi:

- nodibināt aizsargājamo teritoriju Ziemeļgaujas ielejā un iekļaut to starptautiskajā aizsargājamo teritoriju tīklā NATURA 2000;
- izstrādāt teritorijas dabas aizsardzības plānu;
- uzsākt dabas aizsardzības plāna ieviešanu, veicot biotopu apsaimniekošanu paraugteritorijās.

Projektā plānotie pasākumi ietver dabas vērtību inventarizāciju un atradņu kartēšanu, dabas aizsardzības plāna un individuālo aizsardzības un izmantošanas noteikumu izstrādi aizsargājamo

ainavu apvidum, kompensāciju izmaksas privātajiem zemes īpašniekiem par stingriem mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem bioloģiski vērtīgajās mežaudzēs, pļavu un ganību atjaunošanu un uzturēšanu, īpaši aizsargājamo meža biotopu apsaimniekošanu (vietās, kur tas nepieciešams biotopa kvalitātes saglabāšanai vai atjaunošanai), apsaimniekošanas pasākumu monitoringu, kā arī informatīvi izglītojošo darbību.

2004. gada aprīlī nodibināta īpaši aizsargājamā dabas teritorija – aizsargājamo ainavu apvidus „Ziemeļgauja”, tādējādi īstenojoties vienam no projekta mērķiem.

Viens no nozīmīgākajiem projekta pasākumiem 2004. gadā bija aizsargājamo sugu un biotopu (pļavu un meža biotopu, putnu, bezmugukaulnieku un zivju sugu) inventarizācija un kartēšana. Pēc lauku darbu sezonas sākta iegūto datu apstrāde un digitālo karšu sagatavošana. Dabas vērtību inventarizāciju plānots turpināt un pabeigt 2005. gadā. Iegūtos datus izmantos aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumu plānošanai. Pļavu inventarizācijas gaitā iegūtie dati par bioloģiski vērtīgo zālāju platībām ir iesniegti Lauku atbalsta dienestā, lai veicinātu šo zālāju uzturēšanu, dodot iespēju to īpašniekiem pretendēt uz ES strukturālo fondu finansējumu. Pēc pašreizējās informācijas teritorijā ir ap 1800 ha bioloģiski vērtīgo zālāju.

Pagājušajā gadā projekta ietvaros izveidotas divas paraugteritorijas īpaši aizsargājamo pļavu biotopu apsaimniekošanai (kopā ap 120 ha platībā) – zemnieku saimniecībā „Krašņi” Valkas pagastā (maijā) un zemnieku saimniecībā „Lejas–Rudzīši – Zvejnieki” Gaujienas pagastā (septembrī-oktobrī). Abās minētajās saimniecībās ir veikta zālāju atjaunošana, izcērtot krūmus, un ierīkotas ganību teritorijas, kurās ganās dažādu šķirņu gaļas liellopi (abās saimniecībās kopā ganās 39 par projekta līdzekļiem iegādāti liellopi).

Gan zālāju apsaimniekošanas parauglaukumos, gan vietās, kur plānota medņu riestu mežu apsaimniekošana, sākts apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings, ievācot datus, kas raksturo sugu un biotopu stāvokli pirms pasākumu uzsākšanas.

Informatīvi – izglītojošo pasākumu ietvaros 2004. gadā organizēti 10 semināri – trīs semināros projekta sākumā stāstīja par projekta iecerēm, četrus nākamā semināru mērķis bija, izskaidrot iecerēto apsaimniekošanas pasākumu bioloģisko pamatojumu un demonstrēt šo pasākumu pirmos rezultātus dabā, bet pēdējie trīs semināri 2004. gadā bija veltīti iedzīvotāju, zemes īpašnieku u.c. interesentu iepazīstināšanai ar pirmajiem sugu un biotopu inventarizācijas rezultātiem. Pagājušajā gadā publicēts pirmais projekta buklets, kurā ietverts īss teritorijas dabas vērtību apraksts, minēti projekta mērķi un galvenie pasākumi. 2004. gada beigās darbu sāka projekta informācijas un izglītības centrs Strenčos, Rīgas ielā 6.

Ilze Vilka

Ziemeļu upespērlenes aizsardzības programma

Neatliekami pasākumi upespērleņu populācijas stāvokļa uzlabošanā

Norises laiks: 2004. gads

Sadarbības partneris: Gaujas Nacionālais parks

Finansētājs: Latvijas Vides aizsardzības fonda, Zivju fonds

Vadītāja: Mudīte Rudzīte

Ziemeļu upespērlenēm *Margaritifera margaritifera* L. draud izmiršana ne tikai Latvijā, bet lielākajā sugas areālā daļā pasaulē. Tādēļ projekta mērķis bija veikt pasākumus, kas dotu pērlenēm papildus izdzīvošanas iespējas.

2000. gadā Gaujas Nacionālais parks atbalstīja projektu “Ziemeļu upespērlenes pavairošanas programma Gaujas Nacionālajā parkā”. Šī projekta laikā atrada vietas, kurās ir labvēlīgāki dzīves apstākļi, un kurās varētu mēģināt iegūt jaunu pērlēņu paaudzi. Šīs vietas novērtēja arī Valmieras Reģionālā vides pārvalde un Latvijas Universitātes Bioloģijas institūta Hidrobioloģijas laboratorija. Ar Dabas aizsardzības pārvaldes izsniegtu atļauju no vairākām bebru izpostītām un nelabvēlīgām vietām Rauzas upes baseinā uz Gaujas Nacionālo parku pārvietota 2571 pērle. Tās izmērītas un

tām uzrakstīti numuri, fiksētas ielaišanas vietu koordinātes. Turpat ielaisti arī 4000 straucha foreļu mazuļi, kas izaudzēti SIA "Foreļu audzēšanas un pārstrādes sabiedrība". Tas būs papildinājums pārleņu attīstības cikla realizācijai.

Pabeigta arī Amatas pārleņu populācijas apvienošana un gliemeņu pārvietošana uz Gaujas Nacionālo parku.

Mudīte Rudzīte